

POLJIČANI U VOJNIM POSTROJBAMA OD SREDINE 15. DO POČETKA 19. STOLJEĆA

UDK: 355.31(497.583Poljica)“1450/18..“

94(497.583Poljica):44“1807“

Primljeno: 13. rujna 2019.

Izvorni znanstveni rad

dr. sc. MLADENKO DOMAZET

Sveučilište u Splitu

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

Poljička cesta 35

21000 Split, HR

mdomazet@ffst.hr

U ovom radu donosi se pregledni kronološki okvir Poljičke knežije od sredine 15. do početka 19. stoljeća, i to, usredotočenošću na njezin vojni potencijal, kao i suodnos sa susjednim Splitom te angažiranosti Poljičana u ratovima protiv Osmanlija do turbulentnih vremena konca 18. stoljeća, i naposljetku, ukidanja Poljičke knežije za vrijeme francuske uprave, odnosno odlukom generalnog providura Dandola za Dalmaciju od 10. lipnja 1807.

Ključne riječi: Poljička knežija, Poljičani u vojnim postrojbama, ratovi protiv Osmanlija, 15. stoljeće, 19. stoljeće

UVOD

Poljička knežija (bez prava nasljednosti izabranog kneza) u svojoj višestoljetnoj opstojnosti proteže se kroz različita povijesna razdoblja i to u kontinuitetu od srednjeg vijeka do njezina ukidanja godine 1807. Pritom je određena vlastitim teritorijem (čiju okosnicu čini 12 poljičkih sela ili *katuna*)¹ i unutarnjom

1 Na temelju *Poljičkog statuta* iz godine 1482, odnosno godine 1665. određene su granice Poljica „kao zasebnog entiteta teritorijalno razgraničenog od svoje okoline.“ Mirko Klarić: *O poljičkoj samoupravi*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 43/2006., br. 2, 145-164 (dalje: M. Klarić: *O poljičkoj samoupravi*), 147-148. Nezaobilazan i dragocjen prikaz historiografije i povijesnih vrela o Poljicima s kritičkim osvrtom donosi Ante

samoupravom tj. izvršnom i sudskom vlašću od druge polovine 15. stoljeća pretočenom u *Poljički stol* (veliki knez i tri plemenska suca). Snažnu povezanost Poljičana najodređenije simbolizira obilježavanje blagdana sv. Jure na brdu Gradac gdje bi nakon misnog slavlja dvanaest katunarskih knezova silazilo u Podgradac birati velikog kneza sa sucima.² U takvom kontekstu svakidašnjice i općih zakonodavnih zborova proizašla je potreba za kodificiranjem običajnog prava u *Poljički statut* sačuvan u nekoliko redakcija.³ Štoviše, statut, pečat velikog kneza, zastava i druge najvažnije isprave predstavljaju temeljne simbole Poljičke knežije koji su se čuvali u zasebnoj škrinjici kao izraz kolektivne memorije,⁴ ali i poljičke odlučnosti da u turbulentnim vremenima sačuvaju opstojnost vlastitog identiteta jer važno je pravilo „pria izgubit glavu nego kazat škrinju“.⁵

Promatrana u širem prostorno-povijesnom kontekstu, Poljica nisu bila izo-

Nazor koji, ujedno, problematizira terminološki Poljica u odnosu na povijesna vrela i uvriježene nazive u historiografiji, s time da Poljička knežija predstavlja tek jedan od više nazivlja povijesno utemeljenih. Ante Nazor: *Granica između Splita i Poljica i splitsko-poljički sukobi u XIV. i XV. stoljeću* (dio prvi). Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb 20/2002., 29-57 (dalje: A. Nazor: *Granica između Splita i Poljica* I.), 30-34, 47-48. Nazor također razmatra poljičke granice u odnosu na njihove promjene, odnosno „teritorij Poljica prvobitno je obuhvaćao prostor između rijeke Cetine i Primorske kose (današnja Gornja i Srednja Poljica), a na dio priobalnog područja između rijeke Žrnovnice i Cetine (danas Donja ili Primorska Poljica), koje izvori u XIV. i XV. st. zovu Primorjem, granica poljičke općine pomaknuta je tek nakon mletačko (splitsko)-poljičkog sporazuma 1444. (...)“, Ante Nazor: *Granica između Splita i Poljica i splitsko-poljički sukobi u XIV. i XV. stoljeću* (Dio drugi). Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb 21/2003., 45-81 (dalje: A. Nazor, *Granica između Splita i Poljica* II.), 77. Alfons Pavić, pozivajući se na ispravu iz godine 1666. (bez preciznijih navođenja o samom izvoru) definira dvanaest katuna: Donji Dolac, Gornji Dolac, Kostanje, Zvečanje Cičla, Gat, Dubrava, Sitno, Srinjine, Duće, Jesenice i Postrana. Alfons Pavić: *Prinosi povijesti Poljica*. Priko 2003. (dalje: A. Pavić, *Prinosi povijesti Poljica*), 29.

- 2 M. Klarić, *O poljičkoj samoupravi*, 159. Način biranja velikog poljičkog kneza opisuju veliki knez Ivan Pavić. A. Pavić, *Prinosi povijesti Poljica*, 32, Tulio Erber: *Poljička Knežija*. Priko 2010. (dalje: T. Erber, *Poljička Knežija*), 21.
- 3 Isto.
- 4 Radoslav Tomić: *Dvije poljičke zastave*. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, Split 25/1985., br. 1, 219-227 (dalje: R. Tomić, *Dvije poljičke zastave*), 219.
- 5 Marko Mišerda: *Spomenici Gornjih Poljica* II. Priko 2003. (dalje: M. Mišerda, *Spomenici Gornjih Poljica* II.), 501.

lirano područje s obzirom na opće procese i njihove reperkusije na mikrohisto-rijskoj razini, pa u mjeri u kojoj su Poljičani u različitim povijesnim okolnosti-
ma čuvali i održavali svoju samoupravu, toliko su bili prisiljeni na „formalno
priznavanje suvereniteta silama koje su dominirale ovim prostorima“. Narav-
no, to će također pridonijeti jačanju kohezije među stanovništvom poljičkih
sela, dok s druge pak strane blizina Splita vidno utječe na sudbinske odnose
između ovih entiteta. U početku s izraženim pretenzijama Splita prema ovom
prostoru i kasnijom normalizacijom tih odnosa tijekom mletačke vladavine,
ali i uzajamne ovisnosti s obzirom na zajedničku osmanlijsku opasnost.⁶

Konačno, u tim izazovnim i zahtjevnim vremenima za vlastiti opstanak, Po-
ljičani su istodobno uključeni u obranu Splita, prisutni su u mletačko-turskim
ratovima, te podjednako tako izloženi učestalim turskim upadima i pustošenju
Poljica kao i migracijama vlastitog stanovništva u sigurnija područja. No, ključni
mehanizmi održivosti Poljica proizlaze upravo iz njihove samouprave i pripada-
juće svijesti, vojnog potencijala i hrabrosti poljičkih vojnika što je, između osta-
log, uglavnom rezultiralo poljičkim posebnim (izdvojenim) vojnim postrojbama
predvođenih vlastitim zapovjednicima, a što će ujedno biti i fokus ovog rada u
odnosu na periodizaciju od godine 1444. do godine 1807.⁷

IZMEĐU MLEČANA I OSMANLIJA

Povijesne prekretnice svojim značenjem otvaraju nove perspektive i to najče-
šće dugoročnim intencijama u odnosu na složenost zbivanja koje su ih iznjedrile,
a među takve (s obzirom na karakter promjena) svakako ubrajamo ugovor od
21. siječnja 1444. sklopljen između poljičkih predstavnika Ivana Grgurevića i
Radoša Petrovića te splitskoga kneza Kristofora Marcela. S tim događajem za-
počinje i normalizacija splitsko-poljičkih odnosa (naspram starog iskustva, obi-
lježenog sukobima i animozitetima). Ugovorom su zapravo definirana ključna
pitanja, kako međusobnih granica, tako i nutarnje samouprave Poljica sukladno
svojim tradicijama i stečenim povlasticama u okviru mletačkoga vrhovništva.⁸
No, u kontekstu tih mletačko-poljičkih odnosa također je ustanovljena obveza

6 M. Klarić: *O poljičkoj samoupravi*, 145-147.

7 Isto, 145-149.

8 Mate Kuvačić: *Split i Poljica, Odnosi kroz povijest*. Kulturna baština, Split 2011, br. 37, 7-32 (dalje: M. Kuvačić, Split i Poljica), 15. T. Erber, *Poljička Knežija*, 7. A. Nazor, *Grani-
ca između Splita i Poljica II.*, 46-68.

Poljičana u budućim ratovima Serenissime, s tim da je napravljena distinkcija u kojoj bi Poljičani snosili troškove za ratove na području od rijeke Krke do Nereve te u zaleđu do Livna, a izvan toga dometa Mletačka Republika.⁹

Međutim, u vojnom smislu Poljica su nedvojbeno imala višestruko značenje. U nadolazećim protuosmanlijskim ratovima ponajprije su predstavljala svojevrsnu predstražu Splita, a potom su Poljičani i neposredno bili uključeni u stalnu vojničku posadu unutar samoga Splita, a nekolicina je bila raspoređena i na utvrdi Glavičine. Poljičani su, također, i u Solinu dočekivali trgovačke karavane s robom iz osmanlijskog područja kako bi ih prepratili do splitskog lazareta i ujedno lokalnome stanovništvu priječili pristup trgovačkoj karavani zbog zdravstvenih predostrožnosti.¹⁰ Uostalom, u okviru vojnog ustroja splitske komune, od dvije kumpanije (satnije) pješaka jedna je bila sastavljena od dvadeset i četiri Poljičana. Egzistiranje takve zasebne vojne postrojbe sastavljene od Poljičana karakteristično je i za ostala povijesna razdoblja. Godine 1628. eksplicitno se navodi da njezini vojnici trebaju biti isključivo Poljičani („hoćemo da navedena satnija bude sva od Poljičana“).¹¹ Takav princip formiranja satnije od Poljičana u Splitu ujedno je podrazumijevao zapovjednika i kapelana (duhovnika) također rodom iz Poljica.¹²

Krajem 15. i početkom 16. stoljeća sve učestaliji su prodori Osmanlija na poljičko-splitsko područje, primjerice godine 1500. Osmanlije zarobljavaju i odvođe 150 Poljičana.¹³ O dramatičnosti takvih događanja govorio je splitski nadbiskup Bernard Zane na Lateranskom koncilu godine 1512, no s obzirom

9 Isto, 70.

10 Nataša Bajić Žarko: *Prilog proučavanju trgovačkih veza Splita i Bosne krajem XVIII. i početkom XIX. stoljeća*. Kulturna baština, Split 1988., br. 18, 91; Grga Novak: *Povijest Splita II*. Split 1961. (dalje: G. Novak, *Povijest Splita II*.), 86, 143, 294. O važnosti Poljica kao splitskoj predstraži govori splitski knez Jerolin Baffo 1501. godine.

11 T. Erber, *Poljička Knežija*, 139. Broj vojnika u Poljičkoj satniji varira, 1570. godine, kada je njome zapovijedao Pavao Matijašević, brojila je 50 vojnika, da bi pet godina poslije bila svedena na 25 vojnika. Mletački Senat odlukom 30. svibnja 1592. povećao je na 100 vojnika, a providur Anton Venier 1609. godine sveo je na 20 vojnika, da bi 1617. godine ponovo povećana 100 vojnika.

12 Isto, 146. Spisi generalnih providura: (Girolama Contarinija (1662. – 1664.), Alvisa Zorzija (1628. – 1630.), Alvisa Moceniga (1636. – 1638.), Alvisa Priulija (1639. – 1641.), Catarina Cornera (1665. – 1667.), Antonija Barbara (1669. – 1671.)... nedvojbeno su povijesna uporišta o kontinuiranom vojnom angažmanu Poljičana, njihovoj izdvojenosti u zasebne vojne postrojbe, kao i raznovrsne vojne službe u okviru Mletačke Republike.

13 M. Klarić, *O poljičkoj samoupravi*, 154.

na to da se stanje konstantno pogoršavalo, Poljica su već 1514. počela plaćati danak Osmanlijama.¹⁴ U međuvremenu, Marko Marulić opisuje prestrašeno stanovništvo koje se iz obližnjeg susjedstva sklanjalo u Split, a što je ujedno bio povod njegovoj poslanici papi Hadrijanu VI. o razmjerima nadolazeće opasnosti i potrebe ujedinjenja kršćana protiv zajedničkog neprijatelja.¹⁵ Pored toga, Marulić se u stihovima osobito osvrnuo na junačku pogibiju velikog poljičkog kneza Žarka Dražojevića koji je zbog svojih zasluga u obrani grada od Osmanlija sahranjen u splitskoj katedrali.¹⁶ Naravno, takve su okolnosti još više intenzivirale potrebu za suradnjom Poljičana i Splicičana s obzirom da su jednako bili izloženi osmanlijskim provalama i pustošenjima poput onog, primjerice, kada je godine 1530. deset tisuća vojnika predvođenih hercegovačkim Ahmet begom provalio u poljička sela (Srinjine, Tugare i Gata), a obrambeni naponi u narodnoj predaji ovjekovječeni epskim junaštvom poljičke djevojke Mile Gojsalić.¹⁷ Ili godine 1570. kada se zbog straha od odmazde iz Poljica iselilo 350 obitelji na teritorij pod mletačkom vlašću, odnosno u Split, u Omiš i na otok Brač.¹⁸ Podjednako je pritom strateška važnost tvrđave Zadvarje i ugrožavanje Poljica od njezine osmanlijske posade više puta dovodilo Poljičane pred njezine zidine kao što je to bilo i godine 1570. kada je knez Janko Marijanović potukao Osmanlije i prisilio ih na povlačenje u tvrđavu.¹⁹

U kontekstu ustaljenih opasnosti, mletački duždevi su izdavali dokumente (*dukale*) koje reflektiraju uzajamni odnos i potporu protiv Osmanlija.²⁰ I kao

14 *Govori protiv Turaka* (ur. Cvito Fisković), Split 1983. (dalje: *Govori protiv Turaka*), 45, 48. *Oratio reverendissimi D. archiepiscopis Spalatensis habita in Prima sessione Lateranensis concilii. Romae MDXII.* Ante Nazor na temelju *Poljičkog statuta* čl. 20 upućuje na vjerojatnost da se danak zbog odvratanja od napada Osmanlija na područje Poljica plaćao i prije 1482. godine. A. Nazor, *Granica između Splita i Poljica* II., 75. A. Pavić, *Prinosi povijesti Poljica*, 50.

15 *Govori protiv Turaka*, 53-54.

16 Hrvatski biografski leksikon 3, Zagreb 1993., str. 104.

17 M. Kuvačić, *Split i Poljica*, 16.

18 Isto, 17, Miroslav Pera: *Poljički statut*, Split 1998. (dalje: M. Pera, *Poljički statut*), 77.

19 A. Pavić, *Prinosi povijesti Poljica*, 52. U drugoj polovini 16. stoljeća Osmanlije dvjema kulama na obližnjim liticama (toponimi: Kula i Kuletina) dodatno utvrđuju tvrđavu Zadvarje. Ivan Alduk: *Uvod u istraživanje srednjovjekovne tvrđave Zadvarje* (1 dio do turskog osvajanja). Starohrvatska prosvjeta, Split III/2005., br. 32, 226-227.

20 M. Kuvačić, *Split i Poljica*, 18, Josip Vrandečić: *Borba za Jadran u ranom novom vijeku: mletačko-osmanski ratovi u venecijanskoj nuncijaturi*. Split 2013., 21-25.; Ivan Jurković, „Veliki i osobit razbojnik“ u službi pape – Petar Kružić, kapetan najnužnijeg dijela protu-

što obično biva, pojedinci idu ispred sustava, pa tako splitski plemić Ivan Alberti svojim izuzetno hrabrim poduhvatom zauzimanja Klisa 7. travnja 1596. privremeno otklanja stanje neposredne osmanlijske opasnosti pred kliškim vratima i samim Splitom. Naravno, među vojnicima koji su sudjelovali u osvajanju kliške tvrđave bilo je i 200 Poljičana s knezom Nikolom Pavićem. Daka-ko, taj se događaj odigrao mimo znanja Venecije i ujedno protivno njezinim trgovačkim interesima, što je ubrzo rezultiralo ponovnim vraćanjem izoliranog Klisa 31. svibnja 1596. pod vlast Osmanlija.²¹

Pedasetak godina kasnije okolnosti se mijenjaju, pa Venecija na početku Kandijskog rata godine 1648. osvaja Klis. U tim vojnim operacijama ponovno sudjeluju i Poljičani, štoviše sam mletački general Leonardo Foscolo posebno ističe vojničke sposobnosti Poljičana.²² Osobito je to vidljivo na temelju Foscolova dekreta po kojemu su isplaćena novčana sredstva i to „knezu velomu, dvanajest knezovom, vojvodi i ostalim, one dobrodostojne provincije“.²³ No, u završnom dijelu osmanlijskog napuštanja kliške tvrđave karakteristično je kršenje dogovora i nemili događaji u kojima je pobijeno više stotina Osmanlija u čemu, među ostalima, sudjeluju i Poljičani. Ubrzo nakon toga slijedila je odmazda Osmanlija nad poljičkim obiteljima sklonjenima u Solinu te su mnogi stradali ili su odvedeni u zarobljeništvo. Potom su se nastavile učestale provale na područje Poljica zbog čega se 600 Poljičana iselilo na otok Brač.²⁴ I sljedeće 1649. godine zabilježena je provala 6000 osmanlijskih vojnika u Poljica i sigurnosno povlačenje Poljičana u brda i mosorske špilje, ali uz uzastopne napade poljičke postrojbe od 200 ljudi ne bi li Osmanlije primamili u planinsko područje i s njima se tamo lakše obračunali.²⁵ Usporedo s vojnim uspjehom, Klis sa Solinom je pripao Mle-

osmanskoga obrambenog sustava Hrvatske. Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb 25/2008., 157. Dukulom od 30. srpnja 1604. mletački dužd „traži od splitske magistrature da Poljičane tretira kao i splitske građane.“

21 Lovorka Čoralić: *Osmanlijski prodori i obrana Dalmacije u 16. stoljeću*. U: Povijest Hrvata (Druga knjiga) Od kraja 15. stoljeća do kraja Prvog svjetskog rata, Zagreb 2005., 44.; Stjepan Krasić: *Kandijski rat i oslobođenje Klisa od Turaka 1648.*, Klis – Solin, 2017. (dalje: S. Krasić, *Kandijski rat*), 41.

22 M. Kuvačić, *Split i Poljica*, 18-20.

23 M. Mišerda, *Spomenici Gornjih Poljica II*, 39.

24 M. Kuvačić, *Split i Poljica*, 18-20, S. Krasić, *Kandijski rat*, 52-56.

25 M. Pera, *Poljički statut*, 82.

čanima, dok su Poljica i dalje ostala pod vlašću Osmanlija²⁶ čija se vlast, ipak, učestalo osporavala pridruživanjem Poljičana mletačkoj vojsci.²⁷

Istodobno, javni red i mir u svakom poljičkom selu održavale su naoružane skupine (*banduri*) sastavljene od 12 ljudi, kojima je upravljao *arambaša* („čovjek izabran od razuma i slobodan“). Oni su, između ostalog, privodili osobe koje su karakterizirale kriminalne radnje.²⁸ Njihova zadaća imala je osobiti naglasak u obilasku granica te čuvanju sela i seoskog područja „od noćnih uljeza izvana, naročito za vrijeme sazrijevanja plodina“. Utoliko valja naglasiti da je na razini Poljica svim naoružanim skupinama zapovijedao vojvoda.²⁹ Osim toga, po Mosoru su bile organizirane straže za koje don Matij Martinić navodi da su bile toliko gusto raspoređene da bi se mogle dozvati i vidjeti.³⁰ Također, evidentna je opća mobilizacija stanovništva Poljica u iznimnim situacijama poput godine 1686. kada su u oružanim okršajima sudjelovale djevojke Mare Žuljević i Bare Lekšić, uz spomen junačke pogibelji svećenika don Jurja Pezelja.³¹

Na početku Morejskog rata godine 1685. Poljičani zauzimaju tvrđavu Nućak koja ima strateško značenje za teritorij Poljica s obzirom da su najvažnije utvrde (Zadvarje, Omiš, Kamen i Klis) već bile pod mletačkom kontrolom. Tijekom toga rata Poljičani se uključuju u opsadu i osvajanje Sinja godine 1685./1686, a poljička zastava na sinjskome bedemu zavijorila se među prvima. Pored toga, Poljičani pridonose i obrani Zadvarja (njihovo sudjelovanje spominje i Andrija Kačić-Miošić), zatim nanose teške gubitke Osmanlijama nakon njihova upada u zamosorska poljička sela, potom sudjeluju u osvajanju Knina godine 1688, Kule Norinske, u borbama oko Čitluka i Gabele itd. I konačno, na temelju „mletačko-turskog razgraničenja u Dalmaciji i Boki kotorskoj“, 14. veljače 1701. prestaje osmanlijska vlast nad Poljicima.³²

26 Isto, 85-86.

27 Ante Nazor: *Poljičani u Morejskom ratu (1684.-1699.)*. Povijesni prilozi, Zagreb 20/2002., br. 21, 45-69 (dalje: A. Nazor, *Poljičani u Morejskom ratu*), 50.

28 M. Mišerda, *Spomenici Gornjih Poljica* II, 358.

29 M. Pera, *Poljički statut*, 197.

30 M. Mišerda, *Spomenici Gornjih Poljica* II, 358.

31 A. Nazor, *Poljičani u Morejskom ratu*, 51. Poljica su svoj vojni potencijal također zasnivala i na općoj narodnoj mobilizaciji, ustvari, svatko „tko je mogao baratati oružjem bio je vojnik. Pa i ženske. (...) Tako organizirana poljička narodna vojska bitno se razlikovala od feudalno organizirane vojske u sjevernoj Hrvatskoj.“ Ivan Pivčević: *Povijest Poljica*. Split 1996., 67.

32 Isto, 49-54. „Osmanlije su (prema podacima iz izvora njih oko 6000-7000) navalile na zamosorska Poljica (Dolac i Srijane). Nakon iznenađenja i povlačenja u Mosor Poljičani su

Daljnji politički potresi krajem 18. stoljeća u okviru posljednjih izdisaja Mletačke Republike ponovo su Poljičane doveli u središte tadašnjih zbivanja. Godine 1796. dobrovoljački bataljun od 300 Poljičana otišao je spašavati Veneciju, ali cijela je epizoda završila njihovim povratkom u Dalmaciju neobavljena posla³³ s obzirom da je mirom u Campoformiju 17. listopada 1797. ukinuta Mletačka Republika. No, povratkom tih vojnika iz Venecije, u Poljicima se pronijela vijest o revolucionarnim idejama Francuza „da ruše države, da ubijaju okrunjene glave, da progone svećenstvo, da zabranjuju službu Božju, da su se odrekli Boga“.³⁴ Izražavajući svoje protivljenje tome, Poljičani se na *općem zboru* „jednoglasno i načelno“ staviše pod vlast habsburgovca Franje I. pri čemu su, naravno, iskazali i svoja nastojanja oko zadržavanja (tj. ponovnog potvrđivanja) dotadašnjih povlastica. Stoga je zaključke *općeg zbora* veliki knez Marko Žuljević iznio pred guvernera Raimunda Thurna (Poljičani su već imali primjedbe na novi ustav Poljica pod austrijskom vlašću zbog smanjivanja njihovih povlastica), što je naposljetku rezultiralo djelomičnim korekcijama u odnosu na austrijske tendencije ograničavanja poljičke samouprave.³⁵

Po uspostavi francuske uprave u Dalmaciji godine 1806, dakle, ponovno u novim okolnostima, poljičko izaslanstvo predvođeno velikim knezom Ivanom Čovićem odlazi na prijam kod generalnog providura Vincenza Dandola, ali u očekivanju dogovora glede starih povlastica „Dandolo ih lukavo otpusti ne odgovorivši ništa stvarnog na njihovu molbu i ovi se tužnim i žalosnim srcem povratit će svojim kućama“.³⁶ Istodobno, odluka o provođenju novačenja na Poljicima za francusku

se pribrali i pod vodstvom don Jure Pezelja i Ivana Tomičića u protuudaru nanijeli Osmanlijama teške gubitke - navodno oko 300 mrtvih, oko 200 zarobljenih i „veliko mnoštvo ranjenih“, među kojima je, što poginulo, što zarobljeno, 12 buljubaša i kapetani Sinja i Nučka.“ M. Kuvačić: *Split i Poljica, Odnosi kroz povijest*, 19-21. Mletački zapovjednik Jeronim Cornaro opisuje hrabrost Poljičana tijekom osvajanja Sinja: „Bez obzira na pogibeljnu varljivost ratnog ishoda, prvi od svih ostalih, što je doista vrijedno hvale, dodavši to sjajnim djelima hrabrosti, a malo ih na broju, ali puni divne odlučnosti... natjeravši u bijeg mnoštvo Turaka, pobiše mnoge njihove vođe i zaslužnije dvanaest buljubaša.“

33 M. Kuvačić: *Split i Poljica*, 21, R. Tomić: *Dvije poljičke zastave*, 226. Poljičkim bataljunom kao vojnom organizacijom zapovijedao je Mate Kružičević, a njegov zamjenik Nikola Barbarić. Iz toga vremena sačuvana je poljička zastava kao vizualni identitet same postrojbe.

34 Stipe Kaštelan: *Povijesni ulomci iz bivše slobodne općine - Republike Poljica*. Split 1940. (dalje: S. Kaštelan, *Povijesni ulomci*), 108.

35 Isto, 109.

36 Isto.

vojsku (kao vojnih obveznika) bila je protivna dotadašnjem pravilu o novačenju Poljičana u okviru vlastitih postrojbi.³⁷ Štoviše, zbog zadiranja u njihovu samoupravu, kao i paralelne situacije uplovljavanja ruskih ratnih brodova u Brački kanal, a nakon vijećanja u Glagoljaškom sjemeništu u Priku, Poljičani sinkronizirano započinju pobunu protiv francuske vlasti koja će u krvi biti ugušena. Samim time, Poljica su ubrzo razoružana i pacificirana, vođe pobune strijeljane, imovina konfiscirana, pojedincima također razrušene kuće te proglašom generalnog providura Dandola za Dalmaciju od 10. lipnja 1807. ukinuta Poljička knežija, a njezin teritorij pripojen obližnjim gradovima Splitu, Sinju i Omišu.³⁸

Međutim, upadom austrijske vojske s generalom Petrom Kneževićem 1809. u Dalmaciju, Poljičani ponovo dižu ustanak i pridružuju svoju satniju od 120 ljudi generalu Kneževiću.³⁹ U nizanju angažmana poljičkih vojnika u vojnim poduhvatima, svakako je važan i onaj godine 1813. prilikom ponovnog austrijskog zauzimanja Dalmacije, u čemu Poljičani također sudjeluju s jednom satnijom „pri zauzimanju ove pokrajine, a pogotovo Klisa“. Imajući u vidu aktualiziranja položaja Poljica nakon prestanka francuske uprave, izaslanici Poljica (don Stjepan Gojsalić i don Matija Miličević) u razgovorima sa predstavnicima nove austrijske vlasti godine 1815. ne postižu nikakav konkretan oslonac glede prava i povlastica, kao i vraćanje Poljica u prvotni teritorijalni okvir, pa se stoga ponovo 4. srpnja 1816. obraćaju austrijskom caru Franji I. i potom ponavljaju svoje zahtjeve 1817. i 1826, ali bezuspješno. Zapravo, novi austrijski poredak nije ni namjeravao obnoviti Poljički knežiju s pripadajućim ingerencijama nekadašnje samouprave i njene zasebnosti unutar dalmatinskog društva.⁴⁰

37 M. Kuvačić: *Split i Poljica*, 21-23., Mirko Klarić: *O poljičkoj samoupravi*. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 43/2006., br. 2, 148-149. Vicedelegat Splita Ivan Dominik Garagnin navodi kako se poljičko izaslanstvo predvođeno velikim knezom Ivanom Čovićem držalo žilavo naspram prijedlozima nove upravno-teritorijalne podjele, stoga, su pregovori završili i bez ikakvog dogovora.

38 M. Klarić: *O poljičkoj samoupravi*, 149. „Ukidaju se sve povlastice i otklanjaju sve razlike u oblicima, položaju i oblikovanju javnih časti u Poljicima, a pogotovo imena i nadležnosti velikog kneza i (malih) knezova Poljica.“ T. Erber, *Poljička knežija*, 100. Edo Pivčević: *From its Mediaeval Inception to its Fall in 1807.*, This paper was presented at the 19th National Convention of the American Association for Advancement of Slavic Studies held in Boston, November 58, 1987.

39 M. Pera, *Poljički statut*, 108.

40 T. Erber: *Poljička knežija*, 118. Nekolicina Poljičana sklonila se na ruske brodove, a među njima i veliki knez Ivan Čović, koji umro 1816. u Petrogradu, a don Mijo Ivaka (kašte-

ZAKLJUČAK

U okviru zadane periodizacije od 1444. do 1807. može se donijeti zaključak o višestrukoj vojnoj ulozi Poljičana i dimenzijama dugog trajanja u smislu njihova vojnog angažmana. Povijesna vrela evidentiraju zasebnu poljičku pješачku satniju sa vlastitim zapovjednikom unutar splitske komune. Štoviše, u različitim vremenskim intervalima broj poljičkih vojnika varira i povećava se sukladno rastućoj osmanlijskoj opasnosti. Također, mikrohistorijski aspekt Poljica ne može se odvojiti od obuhvatnijih ratnih operacija jer Poljičani sa svojim vojnim postrojbama sudjeluju u okviru mletačke vojske, primjerice, u Ciparskom ratu (1570. – 1573.), Kandijskom ratu (1645. – 1669.) i Morejskom ratu (1684. – 1699.). O vojnom aspektu i posebnosti Poljica također govori formacija lokalnih oružnika (*bandura*), kao i sama služba poljičkog vojvode koji se „brinuo se za red, mir i obrambenu snagu Poljičke knežije“.

Zaključno, u višestoljetnoj povijesti Poljičke knežije demokratsko narodno biće poljičkoga društva najvjerodostojnije svjedoči *Poljički statut* kao najznačajniji identitetski spomenik Poljica i jedan od najvrjednijih povijesno-pravnih akata te vrste u hrvatskoj povijesti, a koje na pojavnj razini manifestiraju izborni knez i poljička narodna vojska. Svi ostali oblici poljičkih naoružanih skupina neovisno o njihovom povijesnom nazivlju u pojedinom vremenskom razdoblju (*banduri, oružnici, panduri, poljari, rondari, serežani, tovarištvo, žandari...*) samo su različiti oblici naoružanih čuvara javnoga reda i mira u Poljicima tj. „instrument“ autonomnog upravljanja Poljicima od strane demokratski izabrane vlasti na čelu s velikim poljičkim knezom.⁴¹

Slijedom izrečenoga postoje, dakle, tri referentne točke o naoružanim skupinama Poljičana u kontinuitetu zadanog razdoblja; prva kao *narodna vojska* koja je bila primarna u obrani opstojnosti Poljica, druga kao *vojnici u okviru mletačkih postrojbi* i treća kao *naoružani čuvari javnoga reda i mira* u Poljicima. Dakako, riječ je o neupitnom i prepoznatljivom povijesnom nasljeđu koje

lanski župnik koji je također pobjegao u Rusiju) vratio je Čovićeve dolamu, ječermu s tokama i hlače sa srebrenim pločama. Vjeko Omašić: *Povijest Kaštela* II. Kaštela 2001., 621. Ivan Pivčević: *Povijest Poljica*. Split 1996., 81.

41 Marko Mišerda: *Spomenici Gornjih Poljica: pisani spomenici na području Gornjih Poljica do propasti Poljica godine 1807*. Priko 2003.; Frano Ivanišević: *Poljica – narodni život i običaji*. Split 1987; *Poljički rječnik*, CROMA Co. – Stobreč, (neobjavljeno, u pripremi) autora Srečka Lorgera i urednika Ante Mekinića.

se može suvremeno valorizirati u okviru povijesne postrojbe. S tim ciljem, osnažuje se održivost baštine kroz intencije kulturološkog povezivanja Poljica s obzirom na današnju rascjepkanost između više različitih jedinica lokalne samouprave, što u konačnici podrazumijeva „podizanje svijesti lokalnog stanovništva o vrijednostima i značaju nematerijalne baštine“⁴² i to na „vječitu uspomenu naših budućih pokoljenja“, kako je to godine 1756. zapisao veliki poljički knez Ivan Pavić.

42 Strategija očuvanja, zaštite i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011. – 2015., 30.

THE PEOPLE OF THE POLJICA PEASANT PRINCIPALITY IN MILITARY UNITS
FROM THE MID 15TH UNTIL THE EARLY 19TH CENTURIES

Summary

Venetian rulers continually relied on the Republic of Poljica, an autonomous community of self-governed peasants. Since the Poljica lands were in the vicinity of Split, Venice relied on Poljica as a guard outpost for the defense of Split, and also for the influx of people from Poljica to Split, welcomed in light of the great population losses caused by wars and epidemics. However, the greatest reason was the outstanding courage of Poljica soldiers and commanders, many of whom proved their valor in battles against the Ottoman army. Lastly, as a region always in some type of turmoil, Poljica's troops took part in the rescue of Venice 1796-1797, and defied the French government by organizing a community-wide uprising in 1807 which Marshall Marmont brought to a bloody end. As a consequence, governor Dandolo abolished the centuries-old Principality of Poljica by decree on June 10, 1807, and divided its territory by integrating it into the administrative units of neighboring cities.

Keywords: Poljica principality, citizens of Poljica in military units, wars against the Ottomans, 15th century, 19th century